

VISITASFOREDRAG – HURDAL 3.2.2013

Kirken er lokalsamfunnets eldste ankerfeste

20. september for 170 år siden hadde biskop Sørensen visitas i Hurdal sammen med «Hans Høiærværdighed Hrr provst Rynning». Min oppsummering av disse dagene her i Hurdal kan godt være den samme som Sørensens. I følge Børger Johnsen Rustads dagbok, som jeg fikk av Hurdal Historielag, må det ha vært en oppmuntrende visitas: «Biskopen befant sig overmaade vel fornøiet». Om befolkningen var like fornøyd med livssituasjonen sin er mer tvilsomt. 1843 var et år med tørke og meget dårlig avling men folk ble reddet av en god potethøst, fortsatt med Rustads dagbok som kilde.

Det mest stabile i Hurdal har vært folketallet som i mange hundre år har vært mellom 1.500 og 2.500 mennesker. De eldste bosetningene det finnes spor av er helt fra bronsealderen. Større innvandringsbølger knyttet til finnefamiliene til Skrukkeli og Brattli på 1600-tallet og glassverket på 17- og 1800-tallet økte folketallet slik at Hurdal, sammen med Feiring, ble et eget prestegjeld med Hurdal som hovedkirke i 1777. Siden slutten av 1600-tallet har Mathiesen vært en stor landeier i Hurdal som både etablerte et klassesamfunn og skapte rammer for mange generasjoners levekår. Fortsatt eier Mathiesen på Eidsvold Verk 75 % av kommunens landareal. Men etter 1960-tallet er det ikke lenger leilendinger i Hurdal med arbeidspunkt til godseieren.

I 1755 ble Hurdals Verk anlagt. Dette bidro med arbeidsplasser både lokalt og regionalt, og førte til at mange fra kontinentet flyttet til Hurdal for å få seg arbeid i glassproduksjonen. Organiseringen av skogsdriften ved godseier Mathiesen og virksomheten ved glassverket formet også bygdas betydelige klasseskiller med store forskjeller i levekår mellom arbeidsfolk fra bygda og den lille, men innflytelsesrike, økonomiske eliten utenbygds fra.

For arbeidsfolk har tidene vært harde i store perioder av Hurdals historie, ikke minst på 1800-tallet. Derfor emigrerte mange hurdølinger til Amerika, ca 2000 til sammen. I følge det interessante historiske kåseriet til Arvid Garsjømoen på kulturkvelden onsdag, hadde Hurdalslaget i USA 1100 medlemmer i 1910. Her i Hurdal var folketallet da på knapt 1800 mennesker. Hurdølingene var også aktive i fagorganiseringen av skogs- og landarbeidere og bidro slik til de radikalt forbedrede arbeidsforholdene i etterkrigstidens Hurdal.

Etter andre verdenskrig har Hurdal gjennomgått store endringer, ikke minst kulturelt. Åsmund Bjørhus skriver: «Vi har ikke lenger en grende tradisjon. Siden jeg selv vokste opp (..) har jeg sett med forundring og ofte vemod hvordan de siste 60 år har utjevnet grendeforskjellene og gjort samfunnet tradisjonsløst. Det er ikke lenger den samme følelse av identitet, samhörighet og samhold...». Bjørhus skriver dette i forordet til sitt store verk Hurdalsmålet. Denne reduksjonen av lokal identitet til grenda, ikke minst som følge av den allmenne utdanningsrevolusjonen i etterkrigstiden, har også ført til at bygdas dialekt, som sto sterkt helt frem til 1950-tallet, i løpet av siste halvdel av forrige århundre ble erstattet med det han kaller «et sentrumspreget talemål».

I 2003 konstaterte fungerende biskop Per Otto Gullaksen i sin visitasrapport at «Utbyggingen av Gardermoen Lufthavn har skapt et pressområde like utenfor Hurdals dørterskel, noe som er i ferd med å merkes i bygda».

Etter en uke på visitas her i Hurdal kan jeg bekrefte Gullaksens observasjon, selv om det er mitt inntrykk at utviklingen har gått saktere enn noen trodde. Økende tilflytting og utflytting har endret de sosiale mønstre og utfordringer, en betydelig del av innbyggerne pendler til utdanning og arbeidsplasser utenfor kommunen og sentrale sosiale treffsteder for bygdefolket - som bank og tannlege - er borte.

Det har vært stimulerende å bli eksponert for de folkevalgtes arbeid med å utvikle en forankret identitet og utnytte mulighetene den nye tid skaper for befolkningen. Det kan godt tenkes at den sentralisering Bjørhus pekte på, nå er det fundamentet som gjør det mulig å videreutvikle en robust Hurdalsidentitet i møte med de sterke endringskreftene som påvirker folk og lokalsamfunnet utenfra.

Kirken i lokalsamfunnet

Hurdals historie viser at bygda alltid har vært i endring og tett innvevet i det som har skjedd i storsamfunnet. I dette omskiftende lokalsamfunnet har kirken hatt en sentral rolle i bygda siden 1200-tallet. Midt i lokalsamfunnets harde strev for levekårene, var kirken til stede i folks liv.

Det har vært kirkebygg på samme plassen siden 1200-tallet og før Svartedauden hadde Hurdal egen prest. I kirkerommet er middelalderens mennesker til stede ved døpefonten fra 1200-tallet og ved krusifikset de kunne se på, som viste dem og oss kirkens og troens grunnlag og sentrum: den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Dagens kirkebyggs eldste deler er fra 1600-tallet med Jens Andkverns praktfulle altertavle fra 1676 og prekestolen, bekostet av kirkeverge Brustad og bygget av bygdesnekkere i 1684, som rommets sentrum. Den eldste kirkeklokken har ringt folk til kirkegang siden slutten av 1700-tallet. Gravplassene rundt kirkene er steder der generasjonene før oss er til stede og forankrer familier og personers liv og uttrykker håpet om en fornyet felles fremtid på oppstandelsens morgen.

Slik *har* kirken vært til stede i bygdefolkets liv, og slik *er* det fortsatt. 85 % av befolkningen er medlemmer i Den norske kirke her i Hurdal, det er høye dåpstall, også av barn der foreldrene som har flyttet ut vil gi barna en Hurdalsidentitet ved å feire dåp i kirkene her. Antall kirkelige gravferder ligger tett opp mot 100 % og over 70 % av alle ungdommer konfirmeres i kirken, selv om det finnes gode alternativer. Da Eivind Berggrav var sokneprest her på 1920-tallet, beklaget han seg over at det bare var et par stykker som søkte nattverd. Det er betydelig flere som søker nattverd i dag, i gjennomsnitt over 30 stykker i hver eneste gudstjeneste med nattverd. Gudstjenestedeltagelsen er litt for stabil, den bør kunne økes og forsøkene med å legge vekt på gudstjenester med særpreg kan være en god vei å gå for å styrke folks deltagelse i gudstjenestene.

Kirkens samhandling med kommunen

Kirken både vil og skal være med i dette lokalsamfunnets spennende arbeid for fortsatt å være et livskraftig og bærekraftig lokalsamfunn for kommende generasjoner. Befolkningens

tillitsvalgte i kommunestyret og dens administrasjon har vel formulerte og godt forankrede visjoner for Hurdalsamfunnets framtid. I kommuneplanen fra 2010 fokuseres på identitetsbygging og fornyelse. Grønn profil er et gjennomgående satsningsområde og Hurdal skal profileres som en opplevelses- og aktivitetskommune. For å bygge Hurdal som en god oppvekst-, kultur- og bokommune legger kommuneplanen til grunn at det må stimuleres til befolkningsvekst. Kommunen vil særlig legge til rette for at barnefamilier bosetter seg i kommunen, og satser derfor på ny barnehage og endret skolestruktur.

Kommunens målsetning med å rekruttere flere **barnefamilier** til bygda, må legge føringer for kirkens strategiske arbeid i årene som kommer. Invitasjon til dåp, trosopplæring og konfirmasjon som inkluderer det store flertall av befolkningen, blir helt nødvendige satsingsområder fremover for kirken og der det er mange samhandlingsmuligheter med kommunens satsinger. Det nye fyrtårnbygget med skole, kulturlokaler og idrettshall er et stort løft og en svært viktig i arbeidet med å skape ett fellesskap av innbyggerne her. Det blir en viktig oppgave for kirken å delta i utforming av innholdet på denne arenaen.

Kirken har sørgesamtaler med så å si alle familiene ved dødsfall og dåpssamtaler med det store flertallet av familier med nyfødte barn. Dette gir presten og kirken en unik forståelse av de sosiale utfordringer mange familier sliter med her i Hurdal og som ikke minst kommer til syne i barnevernets rapporter. Den økende ensomheten blant eldre og nødvendigheten av integrering av innflyttere, er også sosiale utfordringer lokalsamfunnet må håndtere.

Menighetsrådet er godt i gang med utarbeidelsen av en **diakoniplan**, og vi hadde en meget stimulerende og spennende samtale om dette på menighetsrådsmøtet jeg fikk være med på. Det finnes ingen kristen kirke uten diakoni. Gjennom den allmenne diakonien er kirkens dømte medlemmer med på å utøve omsorgsarbeid både i familie, nære relasjoner, på skole og arbeidsplass. Det finnes mye diakonal frivillighet i kirken. Det menighetsrådet nå ønsker er å utvikle en organisert diakoni med en spisset diakoniplan som svarer på spørsmål som: Hva kan kirken bidra med i utviklingen av bygda? Hvor kan kirken spille på lag med de oppgaver kommunen er satt til å løse og slik styrke de tiltak som allerede finnes? Hvilke menneskelige og økonomiske ressurser kan vi stimulere og mobilisere til å løse disse oppgavene?

Jeg tror det er avgjørende at menighetsrådet utvikler måter å **forsterke samhandlingen** mellom ulike lag og foreninger, slik at mange gjenfinner sin virksomhet og sine behov i kirkens virksomhet, og slik at en står sammen om å møte med fremtidens utfordringer. Dette er det allerede gode tradisjoner for i Hurdal. Besøksringens samarbeid mellom menighetsråd, helselag og pensjonistforening er en modell for fremtiden. For å lykkes i arbeidet med kommunens frivillighetsmelding, vil det bli avgjørende at en legger til rette for slik samhandling på tvers. For kirken i Hurdal blir det svært viktig å stimulere til slik samhandling, som kulturkvelden var et feirende eksempel på.

I bispedømmet har vi dette året satt et spesielt fokus på kommunenes **bosetting av flyktninger**. Det er et stort problem at mange flyktninger med lovlig opphold i Norge blir boende for lenge på asylmottakene. Det hindrer en effektiv integrering og er både psykisk og

sosialt krevende for dem det gjelder. Hurdal kommune har tidligere gjort en prisverdig innsats med å ta imot mindreårige, enslige flyktninger. Det var et prosjekt som lyktes godt, men avdekket svakheter og særlige utfordringer. På Direktoratets anmodning om bosetting av 10 flyktninger i året, har en derfor vedtatt å vurdere å bosette seks voksne menn som en mener vil ha bedre muligheter til å lykkes. Det kan være naturlig at kirkens diakoniplan har som mål, sammen med f.eks. Traktorklubben, å organisere et ledsagerprogram for de som kommer hit.

Kirken og skolen har gjennom mange år hatt et tett og godt samarbeid, med en ryddig ansvarsfordeling og transparente avtaler. Skolegudstjenester og kirkebesøk er etablerte ordninger, og det finnes skriftlige prosedyrer på hvordan kirke og skole håndterer kriser og katastrofer. Både på barne- og ungdomsskolene blir det jobbet med prosjektet ”Bedre læringsmiljø”, et dannelsesprosjekt der både lærere og elever blir bevisstgjort på å være gode rollemodeller. Også i barnehagene blir det jobbet målrettet med sosial kompetanse. På ungdomstrinnet blir det lagt ned betydelige ressurser med rådgivning for å motivere elevene til videre utdanning. Alle skoler har også et ”Opprop mot mobbing”, som har blitt jobbet mye med og som viser gode resultater. Trosopplæringen supplerer skolens undervisning og styrker elevenes verdi- og identitetsforankring. Til sammen er dette gode tiltak som vil gjøre Hurdal til et enda bedre sted å bo og leve.

Det er også etablert god samhandling mellom **kirken og helse- og omsorgstjenesten i kommunen**, der presten har blitt en naturlig del av arbeidsfellesskapet på sykehjem og i bofellesskap. I tillegg til ukentlige andakter overføres også gudstjenestene via høytaler til fellesarealene på sykehjemmet. Det er det mange som har glede av! Som en del av samhandlingsreformen i helsevesenet har Helsedirektoratet i sine retningslinjer nå presisert at alle mennesker har rett til fri religionsutøvelse. I dette ligger ikke bare religionsfrihet, men også at alle har rett til å *praktisere* sin religion. Det er det offentliges ansvar – i dette tilfellet kommunens – å legge forholdene til rette for at så skjer.

Derfor er det svært viktig at helsetjenesten utarbeider gode rutiner når mennesker registreres som tjenestemottagere på sykehjem, hjemmetjenester og bofellesskap slik at deres tilhørighet til kirke- eller trossamfunn blir registrert og deres tros- og livssynsamfunn varsles. Religionsutøvelse ytrer seg først og fremst i handlinger og ritualer og dernest i meninger og livssyn. Når kognitive evner svekkes, øker derfor også behovet for religiøse handlinger. Siden de aller fleste som bor på helseinstitusjonene er medlemmer av Den norske kirke, som er bygdas sterkeste kompetansemiljø på religion, er det naturlig at kirken har en sentral rolle når kommunen skal legge til rette for dette.

Et annet behov som ble meldt inn i møtet jeg hadde med helse- og omsorgsetaten, var å lage en arena for etisk refleksjon og bearbeiding av opplevelser og tanker i møte døden for de som jobber i helsesektoren. Her er det også åpenbart at kirken vil være en naturlig aktør.

Gudstjenesteliv, trosopplæring, misjon

Gudstjenestelivet i Hurdal er rikt og mangfoldig. Det har gjennom mange år vært jobbet grundig med gudstjeneste og salmesang, og det er tydelig at menigheten har et sterkt

eierforhold til liturgien. En sentral pådriver i dette arbeidet har vært soknepresten som har høy kompetanse både på liturgi og kirkemusikk. Det har også blitt lagt ned et solid arbeid av gudstjenesteutvalget og mange frivillige, og det svært gledelig å se at trosopplæringen har blitt en integrert del av gudstjenestelivet.

Det var virkelig inspirerende å få være med på storfamiliegudstjeneste i Skrukkelia torsdag kveld, der kirken var fullsatt! I møte med reduksjon i antall gudstjenestebesøkende i dette vakre kapellet kan det være en god idé å sette inn ekstra ressurser mot spesielle tiltak og ”spissede” gudstjenester, slik for eksempel Olsoksgudstjenesten i Skrukkelia har blitt en god tradisjon for hele bygda.

Menigheten har siden 2006 støttet et **misjonsprosjekt** i Amuria i Uganda. Mange grupper og foreninger både i bygda og i kirken har gjennom disse årene samlet inn betydelige pengebeløp til jenteinternatene, og neste helg skal konfirmanter selge lodd under spark-VM til inntekt for misjonsprosjektet. Den solide forankring og brede engasjementet prosjektet har skapt både i menighet og lokalsamfunn, er imponerende. Gjensidige besøk har vært med å knytte personlige bånd og forbindelser mellom folkene i Hurdal og Amuria. Det er også gledelig at mobiliseringen i **Kirkens Nødhjelps fasteaksjon** forsterkes slik at befolkningen her i Hurdal og ikke minst ungdommen ser seg som en del av det store arbeidet med å forandre verden til beste for de som lever i undertrykkelse og nød.

Selv om det finnes noen teologiske skillelinjer her i bygda, bærer de ulike arbeidslag i kirken preg av at men gjerne vil stå sammen. Derfor er folk ivrig både i **kirken og på bedehuset**, og mange er aktive begge steder. Det er gode samarbeidsrelasjoner mellom Den norske kirke og de frivillige organisasjonene her i Hurdal. Vi er forskjellige og skal være forskjellige. For den kristne kirke er Kristi kropp, en organisk enhet som består av mange lemmer. Den nøden som lå bak etableringen av vekkesorganisasjonene vil alltid være en grunnleggende del av kirkens oppdrag, nemlig å utfordre mennesker til å ta dåpen og det kristne livet i verden på alvor. I møte med det pluralistiske samfunnet vi ser utvikle seg, vil jeg oppfordre dere til å bli enda mer bevisst på å spille på hverandres ressurser og dyrke både mangfoldet og enheten.

En aktuell utfordring er ”fyrtårnstedet” og Kultursenteret som nå etableres i sentrum. Kanskje kunne Hurdal Verk og Gå Ut Senteret med sine mange ungdommer være med å styrke kirkens tilstedeværelse på denne fellesarenaen og slik skape gode møtesteder for ungdommene i bygda og bidra til kirkens trosopplæring for alle døpte? Det ville jo også kunne tenkes inn som en viktig del av skolens undervisningsopplegg og kompetansebygging, og slik defineres innenfor skolens eget mandat. Kanskje kan en til og med lage en linje på folkehøgskolen for ungdom fra Romerikes tre prostier som vil delta i kirkens trosopplæring fremover.

Menigheten har over lengre tid arbeidet med planer om å få etablert et Kirketun. I inneværende menighetsrådsperiode har det skjedd et gjennombrudd i framdriften, og byggingen vil trolig starte innen kort tid. Det er åpenbart at et Kirketun vil være en viktig ressurs for menigheten, både av praktisk og fellesskapsbyggende årsaker. Den nære lokaliseringen til kirken er velegnet både for kirkekaffe, konfirmasjonsundervisningen,

minnesamvær, ulike tiltak i trosopplæringen, foreningsmøter og samlinger for frivillige. Kirketunet vil legge gode rammer for at menigheten kan videreutvikle sine mange aktiviteter, samtidig som tilstedeværelsen på den store fellesskapsbyggende arenaen ved den nye skolen må utvikles.

Stab, råd og utvalg

Hurdal menighet har en liten og meget engasjert stab. Det er utrolig flott å se hvordan så få mennesker kan utrette så mye med meget begrensede ressurser. Mange er involvert i frivillig arbeid i ulike utvalg, og menighetsrådet virker meget kompetent og framtidsrettet. Jeg vil takke alle dere som har nedlagt et betydelig arbeid med denne visitasen og gjort den til en minneverdig opplevelse for meg.

Dersom samhandlingen mellom kirke og kommune skal utvikles videre, bør det avholdes minst et møte i året mellom fellesrådet med kirkeverge og prest og kommunens politiske og administrative ledelse, for å identifisere gjensidige behov og løsningsmuligheter. Et slikt møte må komme i tillegg til regelmessige møter mellom kirkeverge og kommunens administrative ledelse og et årlig budsjettmøte. Jeg finner også grunn til å nevne at fellesrådets driftsmidler fra kommunen er betydelig lavere enn kommuner det er naturlig å sammenlikne seg med.

Utblick

Det har vært både stimulerende og inspirerende for meg å visitere Hurdal disse dagene. Samtidig som hurdølingene er opptatt av å dyrke Hurdals identitet og egenart - noe vi fikk mange flotte eksempler på under kulturkvelden - så skjer det samtidig med et blick mot verden utenfor. Som jeg nevnte innledningsvis bærer Hurdals lange historie preg av å ha utvekslet impulser med verden rundt, både gjennom innflytting og utflytting.

I dag er de internasjonale impulsene fortsatt høyst levende i bygda. Både gjennom menighetens misjonsprosjekt, misjonsforeningene, Kirkens Nødhjelps fasteaksjon, det ortodokse kapellet i Skrukkelia, Gå Ut Senteret, Folkehøgskolen på Hurdal Verk, det internasjonale engasjementet ved Haraldvangen, Blindeforbundets syn- og mestringscenter og faktisk *verdensmesterskapet* i sparkstøtting – så rekker perspektivet til hurdølingene langt videre enn til den vakre Hurdalsjøen og de ranke skogene som omkranser bygda.

Hurdølingene har både dype røtter i sin egen historie, og greiner som strekker seg langt utover. For meg er det samtidig et sterkt bilde på hva som alltid vil være kirkens viktigste oppgave: Å være dypt forankret i Guds visjon for menneskene og samfunnet vi lever i, samtidig som vi bringer fortellingen om Guds uendelige kjærlighet og nåde ut til alle mennesker vi ferdes blant - her i Hurdal og i hele verden. For å sitere Eivind Berggravs visjon for tjenesten da han begynte sin tjeneste her i bygda: «Prestegjeringen er i dypeste grunn dette å kunne rekke de tørstende menneskesjeler et beger med leskende drikke». Må Gud velsigne dere i den oppgaven!

Fredrikstad 3.februar 2013

Atle Sommerfeldt

Borg biskop